

poklicnih dejavnosti nastopajočih umetnikov:

Glede na zgoraj navedena vprašanja FIM in FIA pozivata nosilce odločanja, naj upoštevajo te težave in se zavzamejo za okrepitev in izboljšanje statusa umetnika, saj je to bistvenega pomena za nadaljnji razcvet na umetniškem in kulturnem področju. Minilo je skoraj trideset let od nastanka Priporočila UNESCO o statusu umetnika in prišel je čas, da se ponovno preučijo priporočila in politični cilji, ki jih vsebuje. FIM in FIA pozivata UNESCO, naj si to vprašanje ponovno postavi kot prioriteto, tudi z vidika Konvencije o zaščiti in spodbujanju raznolikosti kulturnega izražanja iz leta 2005, ki je nedavno stopila v veljavo. Na evropski ravni FIM in FIA pozivata evropske institucije in države članice, naj izvajajo resolucijo Evropskega parlamenta z dne 9. marca 1999 o položaju in vlogi umetnikov v Evropski uniji in resolucijo Evropskega parlamenta z dne 7. junija 2007 o socialnem statusu umetnikov.

Pet ključnih priporočil

Novi pravni in institucionalni okviri, ki naj zajamejo poseben položaj umetnikov

FIM in FIA pozivata države k oblikovanju novih pravnih in institucionalnih struktur in okvirov, ki bi upoštevali posebne delovne pogoje nastopajočih umetnikov in bi poskrbeli za dostop umetnikov do socialnega zavarovanja, zdravstvenega zavarovanja, prav tako pa tudi za pošteno in fleksibilno obdavčevanje in vključevanje v pokojninske sheme, ne glede na njihovo pogodbeno stanje. Prav tako bi morale vsako pogodbeno sodelovanje z nastopajočim umetnikom kot pravilo vključevati polno nezgodno zavarovanje, brez dodatnih stroškov za umetnika. Ta proces je treba, kadar je to mogoče, okrepiti prek mednarodnega dialoga in izmenjave dobrih praks.

Osnovne pravice iz delovnega razmerja za nastopajoče umetnike

Treba je zagotoviti osnovne minimalne pravice iz delovnega razmerja za umetnike, ne glede na njihov zaposlitveni status. Te pravice morajo upoštevati posebne značilnosti te dejavnosti in potrebe po krepitevi statusa umetnika. Cilj bi moral biti

zagotavljanje temeljnih pravic iz delovnega razmerja za vse nastopajoče umetnike, bodisi da so zaposleni ali samozaposleni (zlasti s pravico do pogajanja o kolektivnih pogodbah in ugodnosti iz kolektivnih pogodb). Prav tako naj bi vsi umetniki, tudi tisti, ki so svobodnjaki ali samozaposleni, imeli možnost dostopa do vseživljenjskega učenja in usposabljanja. FIA in FIM pozivata države, naj upoštevajo posebne potrebe poklicne preusmeritve številnih umetnikov ter razvijejo strategije za ohranitev čim večjega števila teh oseb na trgu dela.

Boljša koordinacija in obveščanje za olajšanje mobilnosti

Na evropski ravni bi uveljavitev temeljnih pravic iz delovnega razmerja v čezmejnem okviru močno poenostavila težave z mobilnostjo. Tak pristop bi nadomestil socialno komponento v jedru enotnega trga in bi zmanjšal diskriminacijo med delavci, "zaščitenimi" s pogodbo o zaposlitvi, in tistimi brez kakršnekoli zaščite. Nujno je boljše usklajevanje sistemov socialne varnosti med državami članicami, tako da umetniki zaradi mobilnosti niso kaznovani in ne izgubijo pravic. Zelo potrebne so jasne in celovite informacije o mobilnosti umetnikov in mehanizem, ki bi takšne podatke združeval in jih naredil lažje dostopne za umetnike.

Močna zaščita intelektualne lastnine nastopajočih umetnikov

FIA in FIM pozivata države, da tako na zvočnem kot na avdiovizualnem področju v celoti priznajo pravico nastopajočih umetnikov do močne zaščite intelektualne lastnine pri uporabi njihovega dela v medijih, ki jo lahko uživajo skupinsko — ne glede na njihov status — saj bi s tem zmanjšali neuravnoteženost v odnosih, ki jih imajo posamezniki s svojimi delodajalci oziroma tistimi, ki komercialno uporabljajo njihovo delo.

Sodelovanje nastopajočih umetnikov pri sprejemanju odločitev

FIM in FIA pozivata, naj se nastopajoči umetniki vključijo v postopek odločanja o vseh vprašanjih, ki jih obravnava ta Manifest. Umetniki in organizacije, ki jih zastopajo, morajo biti prisotni pri razvoju politik, v postopkih sprejemanja odločitev in njihovega uresničevanja na vseh ravneh.

1. Priporočila UNESCO o statusu umetnika, stran 2, odstavek 1, definicije

Manifest o statusu umetnika

"Beseda »status« pomeni na eni strani mesto, ki pripada umetnikom v družbi [...], in na drugi strani priznavanje svoboščin in pravic, vključno z etičnimi, ekonomskimi in socialnimi pravicami, ki naj bi jih umetniki uživali"¹

Uvod

V povezavi z nastopajočimi umetniki ljudje največkrat pomislijo na slavo, blišč in bogastvo. Vendar pa veliki večini umetnikov izbrani poklic prinaša negotovost in pomanjkanje stabilnosti, posebej zaradi nihajočih in pogosto tudi nezadostnih prihodkov. Glede na neredne in nepredvidljive zaposlitvene možnosti, netipične pogodbene odnose in pomanjkljiv nadzor nad pogoji dela je varovanje statusa umetnika nujno za omogočanje njegove poklicne poti. V sodobnih okoliščinah, ki zahtevajo vse večjo »fleksibilnost« in mobilnost, je ogroženo materialno preživetje umetnikov. FIA in FIM pozivata k ukrepom za soočanje s temi izzivi ter želita izpostaviti nekaj pogosto prezrtih dejstev glede življenja umetnikov. V zaključku tega manifesta je predstavljen tudi nekaj predlogov za rešitev teh vprašanj.

Nekaj malo znanih dejstev o življenju umetnikov

1) Ne obstaja več stalna zaposlitev

Spreminjajoča se vloga države na področju kulture in globalizacija vplivata na zaposlitvene vzorce nastopajočih umetnikov, predvsem na manjšo stabilnost zaposlitve. Trend privatizacije in projektne načina dela na splošno prinaša tudi kratkoročnejše pogodbe za nastopajoče umetnike, oziroma vodi k pogostejšemu angažiranju za zelo kratek čas. Čedalje pogosteje delajo nastopajoči umetniki kot svobodnjaki ali samozaposleni — dostikrat zaradi davčnih razlogov ali želje delodajalcev, da bi znižali stroške dela oziroma prispevke za socialno varnost. Neodvisni status zato pogosto ni svobodno izbran, temveč je prej vsiljen.

2) Socialna varnost in pokojnine so za umetnike enako pomembne kot za vse druge zaposlene

Sistemi zagotavljanja socialne varnosti, pokojninski sistemi in sistemi obdavčenja so pogosto nezadostni, saj niso prilagojeni zadovoljevanju posebnih potreb, povezanih s pogoji dela nastopajočih umetnikov, kot so opisani zgoraj. S tem se zmanjšujejo zakonite pravice (kot so nadomestila za primer brezposelnosti, zdravstveno zavarovanje ipd.) in se otežuje izračun pokojnine. Nizki prihodki ter občasne pogodbe vodijo k temu, da si številni samozaposleni umetniki težko privoščijo zasebna zavarovanja in se težko vključijo v pokojninske sisteme, ki si jih morajo v odsotnosti delodajalca zagotoviti sami, zato so socialno ranljivi, še posebej v starosti.

3) Nevarnost poklicnih bolezni in nesreče pri delu so del poklica, ne pa vedno tudi zavarovanja

Glede na oblike financiranja in zagotavljanja zdravstvenega varstva v posameznih državah problem zaposlitvenega statusa in socialne varnosti hkrati vodi do tega, da nastopajoči umetniki nimajo učinkovitega zdravstvenega zavarovanja. Glede na naravo dela nastopajoče umetnike pogosto prizadenejo z delom povezane zdravstvene težave, bodisi dolgoročne ali kratkoročne. Obstaja tudi poklicno tveganje

za nesreče in poškodbe pri delu, ki pogosto ni ustrezno vključeno v zavarovanje. Umetniki si pogosto želijo le delati, tudi brez zakonsko predpisanih in pogodbeno zagotovljenih varnostnih ukrepov, zato so zelo izpostavljeni takemu tveganju.

4) Mobilnost ima svojo ceno

Mobilnost enostavno spada k delu mnogih umetnikov — turneje in gostovanja v tujini so pomembna za poklicno pot izvajalca in pogosto prijetnejši del kariere. Mobilnost spodbuja navdih z medsebojnim vplivanjem različnih kulturnih tradicij, spodbuja medkulturni dialog in kulturno raznovrstnost. Vseeno pa dodatno zaplete že tako raznovrstne zaposlitvene statuse in pogoje za zaposlitev. Prehajanje med različnimi nacionalnimi sistemi socialne varnosti ogroža pravice s področja socialne varnosti in nadomestil za brezposelnost, na primer s prekinitvijo rokov za pridobitev pravic. Pokojnine so posebej zapleten problem, saj plačevanje pokojninskih prispevkov v različnih državah lahko pomeni, da se teh vplačil ne upošteva pri določitvi pokojnine.

5) Svoboda združevanja, kolektivna pogajanja in socialni dialog so ključnega pomena

Nastopajoči umetniki so ranljivi zaradi težavnih in včasih nesprejemljivih delovnih razmer, ki so značilne za dejavnosti, v katerih delajo. Čeprav so nastopajoči umetniki, zato da bi izkoristili zaposlitvene priložnosti, lahko prisiljeni v poklicni status svobodnjakov ali samostojnih delavcev, to še ne pomeni, da so sposobni vplivati na pogoje zaposlitve. Poklicna združenja in sindikalne organizacije imajo posebej pomembno vlogo pri zaščiti pogojev zaposlitve in pogojev dela umetnikov in zastopajo njihove interese v kolektivnih pogajanjih.

6) Vseživljenjsko učenje in pomoč pri poklicni preusmeritvi sta za umetnike neustrezni

Za nekatere nastopajoče umetnike so poklicna pričakovanja odvisna od narave umetniških aktivnosti, ki pogosto zahtevajo znatne telesne napore. To na primer še posebej velja za plesalce, ki se pogosto upokojijo precej prej kot zaposleni na

drugih področjih. Poleg tega se morajo nastopajoči umetniki skozi celotno poklicno pot truditi za ohranjanje telesnih spretnosti kot tudi za nadaljnji razvoj teh spretnosti in prilagajanje spreminjajočemu se okolju. Vendar pa zaradi pomanjkanja sredstev in razpoložljivih zmogljivosti to ni vedno mogoče. Izvajalci nimajo dovolj možnosti za usposabljanje v vsej svoji poklicni karieri, pa tudi ne za poklicno preusmeritev in uporabo svoje raznolike kreativnosti na drugem delovnem področju.

7) Avtorske pravice in intelektualna lastnina niso abstraktni pojmi - pomagajo izvajalcu, da si zagotovi sredstva za preživljanje

Veliko nastopajočih umetnikov se za ohranjanje svojega poklicnega ugleda in ustvarjanje dohodka od svojega dela zanaša na pravice intelektualne lastnine. Zaradi narave panoge so med posameznimi angažmaji pogosto brezposelni in nimajo drugih virov dohodkov, razen tistih, ki izhajajo iz uporabe njihovega dela. Vendar pa so mnogi med njimi v slabi pogajalski poziciji in nimajo druge izbire, kot da pristanejo na nepošteno pogodbeno pogoje, kar zmanjšuje njihove prihodke in nadzor nad uporabo njihovega dela.

8) Umetniki so pogosto izključeni iz odločanja, ki zadeva njihovo panogo in sredstva za preživljanje

V kulturni politiki posameznih držav so nastopajoči umetniki ključni akterji pri ohranjanju razvoja in zagotavljanju živahnosti kulturnih dejavnosti. So osrednjega pomena za razvoj umetnosti na vseh ravneh, hkrati pa jih neposredno zadevajo vse aktivnosti na področju kulture. Poleg tega vsa strateška področja, navedena v tem Manifestu, neposredno vplivajo na njihove življenjske razmere in delovne pogoje, v smislu zagotavljanja socialne varnosti, nadomestil za brezposelnost, zdravstvenega varstva itd. Jasno je torej, da morajo biti stališča umetnikov in njihovih organizacij upoštevana v teh razpravah, a so žal pogosto prezrta.

FIM in FIA imata nekaj ključnih priporočil za okrepitev in izboljšanje statusa umetnika in za zagotavljanje trajnosti